

Agnieszka Borowska

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej SGGW

Tadeusz Filipiak

Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych SGGW

Informacja o konferencji naukowej „Kierunki i możliwości zrównoważonego rozwoju gospodarki żywnościowej”

W dniu 27 października 2000 r. w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa pt. „Kierunki i możliwości zrównoważonego rozwoju gospodarki żywnościowej” zorganizowana przez Wydział Ekonomiczno-Rolniczy. W konferencji uczestniczyło około 150 osób. W dyskusji głos zabrało 17 osób, wskazując na złożoność przedstawionej problematyki. Materiał do dyskusji stanowiły artykuły zamieszczone w *Zeszytach Naukowych SGGW*, seria *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* (nr 40 i 41).

Z uwagi na szeroki zakres problematyki wydzielono pięć bloków tematycznych. Pierwszy blok pt. „Możliwości i bariery zrównoważonego rozwoju gospodarki żywnościowej” obejmował 7 referatów. Najważniejsze tezy w nich zawarte przedstawił B. Klepacki. Najbardziej istotne problemy, jakie zostały poruszone w tym obszarze to:

1. Przesłanki powstania koncepcji zrównoważonego rozwoju i działania związane z ekorozwojem. W referatach autorzy zwracali uwagę na pojawienie się wielu zagrożeń w rozwoju świata, m.in. wzrost liczby ludności, wzrost produkcji przemysłowej oraz degradację i zniszczenie środowiska.
2. Wyjaśnienia pojęcia ekorozwoju, wiążące się z aspektem filozoficznym. B. Klepacki przedstawił dwie interpretacje pojęcia ekorozwój:
 - jako rozwój społeczno-gospodarczy, w którym – w celu zrównoważenia szans poszczególnych społeczeństw i ich obywateli (zarówno współczesnych, jak i przyszłych pokoleń) w dostępie do środowiska – następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z działaniami na rzecz zachowania równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych (A. Wiatrak),
 - jako przebieg nieuchronnego rozwoju gospodarczego, który nie naruszałby w sposób istotny i nieodwracalny środowiska życia człowieka, nie doprowadziły do degradacji biosfery. Ekorozwój godzi prawa przyrody, ekonomiki i kultury (K. Najder-Stefaniak).
3. Środowisko a polityka rolna. W referatach poruszono cele regulacji i funkcjonowanie przepisów, zwrócono uwagę na luki w nich występujące. Omawiano określenie sfery regulacji na przykład ochrony roślin i konieczności tworzenia pewnego systemu organizacyjnego, zasad stosowania ograniczeń korzystania z zasobów, opracowania norm i parametrów do projektów gospodarowania, a także sankcji prawnych i ekonomicznych przy naruszeniu przepisów.
4. Polityka rolna w UE. Omówiono zasady polityki ekologicznej UE, takie np. jak zasady:

- „zanieczyszczający płaci”, rozumianej jako ponoszenie kosztów odnowy i prewencji przez zanieczyszczającego środowisko,
- „pomocniczości”, która wiąże się z ingerencją na poziomie Unii tylko wówczas, gdy daje to większe rezultaty niż interwencja władz krajowych,
- „prewencji” – związanej z podejmowaniem działań w celu uniknięcia nieodwracalnych szkód w środowisku danego kraju,
- „ekonomiczności” ochrony środowiska,
- „sprawiedliwości” – wg której koszty danej strategii lub polityki ochrony środowiska powinny w większym stopniu obciążać kraje bogatsze w UE.

5. Polityka Polski wobec zapewnienia równowag środowiskowych w rolnictwie. Dotyczy ona m.in.

- systemu organizacji zgodnego z zasadami tzw. dobrych praktyk rolniczych,
- kształtowania odpowiedniej infrastruktury technicznej gospodarstwa,
- kształtowania infrastruktury ekologicznej gospodarstwa.

W Polsce zasady zrównoważonego rozwoju zostały określone przez politykę ekologiczną państwa. W referatach, opierając się na przyjętych przez Polskę dokumentach, omówiono kierunki działań wspieranych z programów pomocowych UE, takich jak:

- wsparcie dla inwestycji zapobiegających zanieczyszczaniu środowiska w wyniku działalności rolniczej, zaopatrujących wieś w wodę i oczyszczalnie ścieków,
- zagospodarowanie odpadów stałych, zaopatrywanie w energię, wykorzystanie alternatywnych źródeł energii oraz programy rolno-środowiskowe i zalesianie.

6. Tendencje w doradztwie UE. W UE obserwuje się przechodzenie od doradztwa szczegółowego do realizacji programów edukacyjnych, w których obok nowoczesnych technologii produkcji występują zagadnienia ekonomiki, zarządzania, rozwoju obszarów wiejskich, poszukiwanie dodatkowych źródeł dochodów.

7. Szansę i możliwości utrwalenia zrównoważonego rozwoju. Autorzy referatów na ten temat podkreślali, że koncepcję zrównoważonego rozwoju uważa się za bezpodstawnie optymistyczną, bo opartą na przekonaniu o dobrych intencjach wszystkich ludzi i ich gotowości do wspólnego działania na rzecz jednego celu. Założenie zdolności ludzi do sterowania procesami społecznymi i gospodarczymi pozostaje w sprzeczności z paradygmatem ładu samorządowego. Harmonijne pogodzenie kryteriów ekonomicznych i ekologicznych nie dokona się bez utrwalenia odpowiednich postaw etycznych. Autorzy w wielu referatach podkreślali pojawienie się wielu zagrożeń w rozwoju świata, szczególnie związanych z degradacją i niszczeniem środowiska. Polityka Polski w aspekcie integracji z Unią Europejską musi więc uwzględniać problemy środowiskowe w rolnictwie.

Drugi blok tematyczny pt. „Tendencje kształtowania się produkcji, przetwórstwa, obrotu i spożycia produktów pochodzenia rolniczego” przedstawił H. Runowski. W ramach tego bloku omawiano 15 referatów, obejmujących następujące grupy problemów:

1. Rozwój regionalny i zróżnicowanie jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz efektywności czynników produkcji w gospodarstwach rolnych. Autorzy referatów podkreślali, że Polska charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że jakość przestrzeni produkcyjnej wywierała istotny wpływ na efektywność czynników produkcji, a także na organizację produkcji i ekonomikę.

2. Gospodarstwa ekologiczne jako element zrównoważonego rozwoju. W Polsce system gospodarowania ekologicznego rozwija się stosunkowo wolno. Istnieje wiele barier ekonomicznych, infrastrukturalnych, rynkowych oraz psychologicznych. Rozwojowi tego sposobu gospodarowania sprzyjać będzie wzrost popytu krajowego i zagranicznego na żywność ekologiczną, który jest następstwem coraz większej świadomości ekologicznej konsumentów, informacji i edukacji, a także poprawy opłacalności tej produkcji. Atutem rolnictwa ekologicznego jest jego korzystne

oddziaływanie na środowisko naturalne. W warunkach rolnictwa polskiego, które cechuje się niskim poziomem intensywności, ekologiczne metody produkcji zasadniczo nie różnią się od konwencjonalnych. Jest to wynikiem stosunkowo niewielkiej emisji zanieczyszczeń z gospodarstw konwencjonalnych prowadzonych ekstensywnie. Należy jednak oczekiwać zwiększenia różnicy w oddziaływaniu na środowisko naturalne pomiędzy ekologicznymi a typowymi gospodarstwami w warunkach wzrostu intensyfikacji produkcji.

3. Agroturystyka jako forma aktywizacji obszarów wiejskich. W referatach poruszono problematykę turystyki prowadzonej na zasadach ekorozwoju, nie kolidującej ze środowiskiem naturalnym, a nawet przyczyniającej się do ochrony terenów narażonych na dewastację. Jest ona także źródłem poprawy sytuacji dochodowej ludności wiejskiej, co według badań stanowi główny powód podejmowania tej działalności gospodarczej.

Agroturystyka jest jedną z form pozarolniczej aktywności gospodarczej wsi, która zarówno w Polsce, jak i na całym świecie zdobywa coraz więcej zwolenników. Daje nowe możliwości wykorzystania przestrzeni wiejskiej, lokalnej infrastruktury, kreuje dodatkowy rynek zbytu produktów żywnościowych oraz innych usług, a także przyczynia się do ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, stając się tym samym jednym z elementów wielofunkcyjnego rozwoju.

4. Tendencja zmian na rynku rolno-żywnościowym. W referatach podkreślano, że warunkami zrównoważonego rozwoju gospodarki żywnościowej powinny być zarówno znajomość zachowań konsumentów i ich preferencji w sferze żywności i żywienia, jak i upowszechnienie zaleceń zdrowego i racjonalnego żywienia, w sferze produkcji, przetwórstwa, dystrybucji i spożyciu. W Polsce wraz z rozwojem gospodarczym wzrastała konsumpcja żywności przetworzonej. Nie we wszystkich branżach spożycie się zwiększało. Przykładem może być mleczarstwo, gdzie kondycja finansowa przedsiębiorstw pogarsza się. Zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich jest zatem zagadnieniem wielopłaszczyznowym i obejmuje różne sfery działalności. Obejmuje ona zrównoważenie podstawowych bilansów w samym gospodarstwie rolnym oraz uzyskiwanie równowagi w relacjach przemysł rolno-spożywczy – produkcja surowców, podaż produktów pochodzenia rolniczego a popyt na nie itp.

Trzeci blok tematyczny: „Instytucje i instrumenty oddziaływania na gospodarkę żywnościową”, omówił M. Wasilewski. Obejmował on 10 artykułów, w których referent wyodrębnił trzy grupy problemowe dotyczące:

1. Instytucji wspomagających gospodarkę żywnościową.
2. Instrumentów oddziaływania na gospodarkę.
3. Informacji w gospodarce żywnościowej, głównie na poziomie jednostki gospodarstwa rolniczego.

W referatach omówiono działania interwencyjne prowadzone przez rząd i samorządy w celu załagodzenia niekorzystnych skutków działania mechanizmu rynku. M. Wasilewski postawił następujące pytania do dyskusji związane z tą problematyką:

– Jakie działania należy przeprowadzić, aby usprawnić instytucjonalną obsługę gospodarki żywnościowej?

– Wykorzystanie jakich instrumentów oddziaływania na gospodarkę żywnościową w Polsce umożliwi jej dostosowanie się do wymogów rynku po wejściu do Unii Europejskiej?

– Jakie wymagania powinny być postawione systemom informacyjnym we wspomaganiu w podejmowaniu decyzji w gospodarce żywnościowej?

Czwarty blok tematyczny: „Zasoby pracy i ich wykorzystanie w sektorze gospodarki żywnościowej”, który zawierał 5 referatów, omówiła A. Daniłowska. Najważniejsze problemy zawarte w tym bloku to:

1. Tendencje zmian na rynku pracy w Polsce.
2. Przestrzeganie zasad równości praw oraz równości szans kobiet i mężczyzn.

3. Metody przeciwdziałania bezrobociu.
4. Ekonomiczna i społeczna wydajność pracy w rolnictwie oraz w różnych typach gospodarstw rolniczych.

Najważniejszym obecnie problemem jest bezrobocie na wsi. Charakteryzują je następujące cechy:

- niski odsetek osób pobierających zasiłek,
- znaczne rozmiary bezrobocia długotrwałego, powyżej 12 miesięcy,
- niski poziom wykształcenia bezrobotnych,
- duży odsetek wśród bezrobotnych osób młodych.

Piąty blok tematyczny zawierający 3 referaty przedstawiła H. Hamer; dotyczył on aspektów społecznych i kulturowych zrównoważonego rozwoju. Referaty dotyczyły zachowań polskiej społeczności wiejskiej wobec integracji z UE, przyczyn oporu rolników wobec reform w warunkach transformacji, a także problemu kształcenia rolniczego w aspekcie przemian na wsi i w gospodarce żywnościowej. H. Hamer zwróciła szczególną uwagę na obawy polskich rolników wobec integracji oraz na niski poziom wykształcenia na wsi.

Jako pierwsza głos w dyskusji zabrała G. Musiał, która podała definicję globalizacji w sensie ekonomicznym, odnoszącą się do zespołu warunków, pod wpływem których coraz większa część wartości dodanej jest tworzona i rozprowadzana w skali ogólnoswiatowej w ramach korporacji transnarodowych. Globalizacja, według G. Musiał, zachodzi jedynie w trzech najprężniejszych centrach – Ameryce Północnej, Europie Zachodniej i Azji Południowo-Wschodniej. Kraje Europy środkowowschodniej, mimo że pozostają na „obrzeżu procesu globalizacji”, aktywnie dążą do przybliżenia się do głównego nurtu. Procesy globalizacyjne były i są nadal inspirowane m.in. przez światowe instytucje finansowe i Unię Europejską. Dyskutantka podważa korzyści w najbliższym okresie z tytułu wejścia Polski do UE. Uważa, że Polska dorówna pod względem gospodarczym krajom „Piętnastki”, przyjmując obecny wskaźnik tempa wzrostu gospodarczego (6%) według opracowanych symulacji dopiero w 2028 roku.

J. Żmija nawiązał w wystąpieniu do wypowiedzi G. Musiał. Zwrócił uwagę na potrzebę opracowania strategii rozwoju regionalnego Polski z uwzględnieniem uwarunkowań przyrodniczych, społecznych i ekonomicznych. Przedstawił sytuację społeczno-ekonomiczną ludności południowej części Polski w okolicy Krakowa pod koniec lat 90. Funkcja siedliskowa gospodarstwa rolnego stała się funkcją główną. Według szacunków dyskutanta, dochód rolniczy na 1 osobę zatrudnioną w rolnictwie w Małopolsce wynosił 150 zł miesięcznie. Dla 16% rodzin podstawowym źródłem utrzymania była praca w gospodarstwie, dla 43% gospodarstw dochód osiągany poza gospodarstwem, a w 41% z niezarobkowych źródeł utrzymania. Z przedstawionych danych wynika, że południe Polski żyje głównie z rent, emerytur i innych świadczeń socjalnych. Około 12% mieszkańców Małopolski oraz Podkarpacia i Świętokrzyskiego migruje w poszukiwaniu pracy do Europy Zachodniej. Zaledwie 50% użytkowników 1–2 ha sprzedaje swoje płody, ponad 30% gospodarstw prawie cały wyprodukowany towar przeznaczają na samozaopatrzenie. J. Żmija poruszył problem wykształcenia i dostępu do edukacji dzieci oraz młodzieży z terenów wiejskich. Zastanawiał się nad aktywnymi sposobami walki z bezrobociem na wsi. Oceniał korzyści i straty rolnictwa w okresie transformacji gospodarczej.

B. Perepczko stwierdziła, iż produkcja konwencjonalna w Polsce w porównaniu z eksten-sywną przynosi mniej zanieczyszczeń środowiska. To zbliża ją do produkcji ekologicznej. Dyskutantka uważa, że eksten-sywna produkcja wiąże się z minimalnym uprzemysłowieniem rolnictwa, a konwencjonalna ma nastawienie produkcyjne w przeciwieństwie do ekologicznej. Produkcja ekologiczna wymaga większej wiedzy teoretycznej i praktycznej niż konwencjonalna. Prelegentka przytoczyła za badaniami przeprowadzonymi przez Instytut Spraw Publicznych opublikowanymi w książce „Chłop, rolnik, farmer”, że większość krajowych rolników uważa, iż polskie produkty rolnicze są pod względem zdrowotności dobre, a nawet lepsze aniżeli unijne.

W. Laskowski poruszył zagadnienie struktury demograficznej Polski. Zmieniła się ona zwłaszcza w ostatniej dekadzie XX wieku. Podkreślił, że w niedalekiej przyszłości sytuacja na rynku pracy ulegnie znaczącej zmianie. Już w 2004 r. w wiek emerytalny wejdzie pierwszy powojenny wyż demograficzny. To spowoduje, że liczba osób w wieku produkcyjnym będzie mniejsza od liczby osiągających wiek emerytalny. W 2012 r. liczebności obydwu tych grup zrównają się, a w kolejnych latach nastąpi odwrócenie proporcji. Obecnie edukacja, a zwłaszcza szkolnictwo wyższe może uchronić absolwentów szkół zawodowych i średnich przed wcześniejszym bezrobociem.

S. Mańko poruszył zagadnienie bezrobocia w rolnictwie. Przypomniał, iż 27% ludności powiązane jest z rolnictwem. W 1996 r. 11% gospodarstw rolniczych nic nie produkowało, a 70% sprzedawało pody rolne za mniej niż 5 tys. zł rocznie.

M. Parlińska zasygnalizowała, że na obszarach wiejskich istotny problem stanowi zarówno sytuacja materialna rodzin, jak i poziom wykształcenia. Wprowadzona w 1999 r. reforma administracyjna miała spowodować, że wiele decyzji w oświacie miały podejmować władze wojewódzkie, miejskie i gminne, ale tak się nie stało. Mała jest aktywność społeczna i ekonomiczna środowisk wiejskich. Zgodziła się z opinią H. Hammer, że efektywne długoplanowe innowacje wymagają kompleksowej informacji, dostosowanej do poziomu wiedzy i możliwości intelektualnych odbiorców. Aby informacja przekazywana przez nowoczesne jej nośniki mogła docierać do środowisk wiejskich, potrzebne są określone nakłady finansowe.

J. Bud-Gusaim zasygnalizował, iż samo pojęcie zrównoważony rozwój jest sprzeczne samo w sobie, gdyż rozwój odbywa się właśnie przez niezrównowazenie. Zaproponował uczestnikom konferencji wspólną próbę zdefiniowania pojęcia zrównoważonego rozwoju. Zasugerował, aby świat nauki zastanowił się nad problemem rolnictwa ekologicznego w Polsce, jego infrastrukturą techniczną i otoczeniem. Podkreślił również konieczność dostępu młodzieży wiejskiej do szkół średnich i wyższych.

M. Zajączkowska w nawiązaniu do wcześniejszych wypowiedzi przypomniała, że społeczna gospodarka rynkowa jest jedynie i wyłącznie konstrukcją teoretyczną, modelem rozwoju gospodarki rynkowej. Podała ogólnie przyjętą w literaturze definicję zrównoważonego rozwoju, który pozwala na zaspokojenie potrzeb obecnie żyjącej ludności i nie ogranicza możliwości rozwoju przyszłym pokoleniom.

M. Łąguna ustosunkował się do zaprezentowanych przez M. Mańkę wyników dotyczących polskiego rolnictwa. Zaproponował, aby następna konferencja naukowa w SGGW była poświęcona problemowi bezrobocia.

H. Runowski zwrócił uwagę na występowanie sprzeczności pomiędzy pojęciami ekonomia a ekologia, gospodarka prywatna, racjonalność a racjonalność społeczna. Podkreślił, iż zgodnie z zasadą ekonomii postępowanie maksymalizujące relację produktu do nakładu czy minimalizujące nakład do produktu uwzględniła po stronie nakładów wszystkie elementy kosztów, a także środowisko. Dlatego z punktu widzenia pojedynczego producenta czy też gospodarstwa rolnego opłacalne jest intensyfikowanie produkcji rolniczej. Wynikiem tej działalności jest emitowanie do środowiska większej części zanieczyszczeń, które w przyszłości stanowią zagrożenie. Podkreślił, że na skutek dążenia do maksymalizacji efektów pojedynczych producentów wzrastają społeczne koszty przywracania równowagi.

A. Błaszczyk zabrał głos w sprawie kierunków zmian cywilizacyjnych w świecie. Wyróżnił w nich trzy zasadnicze etapy: rolnictwa, przemysłu i elektroniczno-internetowy. Poruszył ważny temat współczesnych patologii społecznych, do których zaliczył patologię socjalizacji, realizującej pięć podstawowych wartości: mówienie prawdy i działanie według określonych norm, reguł w życiu społecznym i gospodarczym, nadzieja, czyli perspektywa życiowa, problem więzi międzyludzkich, potrzeba twórczości – samorealizacja oraz wolność.

F. Budzyński odniósł się do całości tematyki sesji. Poruszane zagadnienia są według referenta bardzo rozległe, aczkolwiek wszystkie równie ważne. Nawiązując do wizyty komisarza Unii Europejskiej ds. rozszerzenia Unii na wschód dyskutant zwrócił uwagę na konieczność tworzenia obiektywnych raportów dotyczących małych gospodarstw w Polsce, o co proszą zagraniczni eksperci.

J. Sawicka podkreśliła, że sfera społeczna poruszona w kilku referatach zasługuje na większą uwagę w dyskusji. Trudno jednoznacznie zdefiniować zrównoważony rozwój w aspekcie problemów społecznych. Odmiennie mogą ją określać ekonomiści i politycy. Zrównoważony rozwój społeczny od wielu lat dominuje w dyskusjach i pracach polityków Unii Europejskiej, Rady Europy i Parlamentu Europejskiego, jednak do naszego kraju ich efekty czy postanowienia docierają z pewnym opóźnieniem. Za przykład podała tzw. zasadę równości szans, którą trudno jest wyegzekwować w praktyce. W naszym kraju zaszły wielkie zmiany, chociażby w zakresie tolerancji i równości szans w edukacji wobec osób niepełnosprawnych. Ale już na rynku pracy ujawnia się dyskryminacja ludzi starszych, nagminne są przypadki niższych zarobków kobiet o identycznym, a nawet wyższym wykształceniu aniżeli mężczyzn. W polskim parlamencie tylko 11% posłów to kobiety, w Parlamencie Europejskim już 25%. Dyskutantka podkreśliła, że w najbliższym czasie wzrosną szanse awansu dla wykształconych osób, zwłaszcza kobiet.

S. Paszkowski wyraził pogląd, że mylnie rozumiane są pojęcia rozwoju ekologicznego i zrównoważonego. Ostatni dotyczy trzech głównych sfer życia: społecznej, ekonomicznej i środowiskowej. Istotne jest, aby były one harmonijnie ze sobą powiązane. Zrównoważony rozwój dotyczy wszystkich zasobów ziemi, bogactwa surowców naturalnych, ludzi, ich tradycji i tożsamości kulturowej. S. Paszkowski podkreślił w nawiązaniu do wcześniejszych wypowiedzi, że gdyby istniała równowaga, to nie byłoby rozwoju cywilizacyjnego. Zasygnalizował, iż na początku lat 90. opracowano koncepcję przestrzennego rozwoju kraju, w której uwzględniono podejście tzw. policentryczne, zrównoważone, spolaryzowane i ekorozwój. Dzięki tej strategii rozwoju także tereny wiejskie zostały objęte szczegółowymi badaniami. Zwrócił uwagę decydentów większych ośrodków regionalnych na konieczność niesienia postępu. Różne znaczenia w zrównoważonym rozwoju przypisał rolnictwu alternatywnemu, ekologicznemu i precyzyjnemu.

S. Mańko ustosunkował się do zamieszczonych w konferencyjnej publikacji artykułów. Zwrócił się do uczestników z pytaniem: czy należy za wszelką cenę zmieniać strukturę obszarową gospodarstw rolniczych i czy szybko restrukturyzować rolnictwo? Omówił sytuację ekonomiczną na przykładzie badanych gospodarstw woj. kujawsko-pomorskiego. Podkreślił, że według panujących obecnie definicji trudno uznać część spośród badanych gospodarstw za rolnicze, gdyż nie jest prowadzona w nich żadna działalność produkcyjna. Uznał za nagłą potrzebę rozwiązywanie problemu bezrobocia w rodzinach rolników.

B. Kowrygo podkreśliła, że konsument swoim zachowaniem i wyborem decyduje obecnie o sukcesie lub porażce poszczególnych uczestników rynku. Najważniejszy wpływ na podejmowane przez niego decyzje mają: rozszerzona, unowocześniona i uatrakcyjniona oferta przemysłu spożywczego oraz usług gastronomicznych, wzrost dostępności żywności krajowej i importowanej, czynnik demograficzno-społeczny (14% społeczeństwa w Polsce to ludzie starsi), upowszechnienie wiedzy o żywności i żywieniu, postawa konsumentów świadomych zależności żywnościowo-zdrowotnych, europeizacja diety i sposobu żywienia. W ostatnich latach zmieniły się zachowania polskich konsumentów na rynku żywnościowym, preferują oni produkty pochodzenia roślinnego, rezygnując systematycznie z artykułów pochodzenia zwierzęcego. Najwyższą dynamikę na rynku żywnościowym wykazują soki i napoje bezalkoholowe, kawa i herbata. Według zaleceń żywieniowych, jak podkreśliła dyskutantka, należy zwiększać konsumpcję olejów roślinnych, drobiu, ryb, produktów zbożowych, owoców, warzyw, soków owocowo-warzywnych, produktów mlecznych i wód mineralnych. W najbliższych latach wzrośnie popyt

na artykuły żywnościowe, na żywność wysoko przetworzoną i wygodną, produkty chroniące i poprawiające kondycję zdrowotną.

Podsumowując dyskusję W. Ziętara stwierdził, że konferencja uświadomiła złożoność poruszanych podczas niej problemów, a postawione na początku cele obrad zostały osiągnięte. Dyskutowano nad problemami szans i zagrożeń polskiego rolnictwa wynikających z przyszłej integracji z Unią Europejską. Omawiano różne definicje pojęcia zrównoważonego rozwoju gospodarki żywnościowej i ekorozwoju. Wskazano na problem bezrobocia na wsi oraz sposoby zmniejszania jego zakresu. Wskazano na rolę gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych w rolnictwie, dokonano oceny wzorca konsumpcji i jego zmian na rynku produktów żywnościowych w latach 90. Materiały konferencyjne i bogata dyskusja przyczyniły się do lepszego poznania problematyki zrównoważonego rozwoju w różnych ogniwach gospodarki żywnościowej.

General Notes on the Scientific Conference: „Directions and Possibilities for Sustainable Development of Agro-food Sector”

Abstract

The conference *Directions and Possibilities for Sustainable Development of Agro-food Sector* took place at Warsaw Agricultural University on 27th October 2000. The conference was organised by the Faculty of Agricultural Economics.

The discussion and presentations focused on five themes, namely:

1. Possibilities and barriers to sustainable development of agro-food sector;
2. Tendencies in agricultural production, processing, trade and consumption of farm originated products;
3. Institutions and tools affecting food economy;
4. Labour resources and their employment in agro-food sector;
5. Social and traditional aspects of the sustainable development.

Constructive debate that respected the position of all involved, was based on the papers published, prior to the conference, in the Scientific Fascicles of Warsaw Agricultural University, Series Economics and Organisation of Food Economy (No 40 and 41).

The conference, providing a forum for exchange of the different views, resulted in better understanding the problems of sustainable development in different segments of agro-food economy and put forward useful conclusions to business practice, civil society, academia and public authorities.